

Exodus i Nya Testamentet

1 Kor 10:1-13

Professor Antti Laato

Åbo Akademi

Lördagen 6.2. 2021

1 Kor 10:1-7

- 1 Jag vill att ni skall ha kunskap om detta, bröder: våra fäder hade alla molnet över sig och gick alla genom havet. 2 Alla blev de döpta i molnet och i havet till gemenskap med Mose. 3 Alla *åt de samma andliga mat*, 4 och *alla drack de samma andliga dryck*, de drack ur en andlig **klippa som följde dem**, och den klippan var Kristus. 5 Men de flesta av dem fann inte nåd inför Gud utan blev liggande döda i öknen. 6 Allt detta är exempel som säger oss att vi inte skall ha begär till det onda, som de hade. 7 Bli inte avgudadyrkare som många av dem blev. Om dem står det i skriften: Folket slog sig ner för att äta och dricka och steg sedan upp och förlustade sig.

1 Kor 10:8-13

- 8 Låt oss inte heller begå otukt som många av dem gjorde; så dödades också 23 000 på en enda dag. 9 Och låt oss inte sätta Herren på prov som många av dem gjorde; de föll offer för ormar. 10 Knota inte som många av dem gjorde; de dödades av Förgöraren.
- 11 Allt det som hände dem är [varnande] exempel, och det skrevs ner för att vägleda oss som har tidsåldrarnas slut inpå oss. 12 Därför skall den som tror sig stå stadigt se till att han inte faller. 13 Era prövningar har inte varit övermänskliga. Gud är trofast och skall inte låta er prövas över förmåga: när han sänder prövningen visar han er också en utväg, så att ni kommer igenom den.

Typologi

- Typos eller förebild var en viktig tidig kristen tolkningsprincip av Gamla testamentet som t.ex. Paulus använder i 1 Kor 10.
- 1) I typos jämför man en äldre historisk episod (t.ex. uttåget ur Egypten) med en ny händelse (t.ex. kristna är kallade till vandring med Kristus till himmelen)
- 2) Analogi-principen: Gud är den samme igår, idag och imorgon, och därför agerar Han på motsvarande sätt i den nya händelsen. Om avgudadyrkan och otukt dömdes i ökenvandring, så även i den kristna vandring.
- 3) Typos innehåller hemligheter som blir klarare i den senare händelsen.

De yttersta tiderna inne just nu!

- 11 Allt det som hände dem är [**varnande**] **exempel**, och det skrevs ner för att vägleda oss som har **tidsåldrarnas slut** inpå oss.
- I Jesu liv hände en viktig vändning i världshistorien
- Jesu försoningsdöd gjorde det möjligt att de yttersta tiderna kunde börja i världen
- Upp 4-5 beskriver hur det slaktade lammet är värdigt att öppna den eskatologiska bokrullen med sju sigill

Dopet

- 1 Jag vill att ni skall ha kunskap om detta, bröder: våra fäder hade alla molnet över sig och gick alla genom havet. 2 Alla blev de döpta i molnet och i havet till gemenskap med Mose.
- Varför tog Paulus dopet med i sin tolkning?
- Viktig händelse i kristens liv; genom dopet blir kristen delaktig i Kristi försoningsdöd (Rom 6)
- Men är Pauli sätt att se dopet i exodus-händelsen litet tvångsmässig?
- Pauli fick sin utbildning i den fariseiska (rabbinska) skolan (Fil 3:5-6)

När tvättade israeliterna sig?

- I rabbiniska dokument (som alltså återspeglar fariséernas bibeltolkning) diskuterar man när israeliterna tvättade sig efter att ha lämnat Egyptens smutsighet (där avgudadyrkan praktiserades) och kommit till Sinai
- Mose lag förutsatte att man skall tvätta sig (s.k. proselytdop) när man lämnar avgudadyrkan
- I Talmud hänvisar man till Ex 19:10: "Gå till folket och se till att de renar sig i dag och i morgon. Låt dem tvätta sina kläder."
- Rabbiner argumenterade: ingen skall klä sig i ny kläder om hon inte har tvättat sig → alltså här kunde rabbiner hitta dopet!

Paulus och hans fariseiska skola

- Ex 14:19: "Molnpelaren som gick framför dem flyttade sig och tog plats bakom dem."
- Ps 105:39: "Han bredde ut ett moln till skydd och sände en eld att lysa om natten."
- Vis 19:7 (GT apokryfbok): "Man fick se hur ett moln täckte lägret och hur torr mark steg upp där det nyss var vatten..."
- Molnet är symbol för Guds närvaro såsom man kan se i Ex 19:9: "Jag skall komma till dig i ett tätt moln, så att folket kan höra när jag talar med dig."
- Paulus av allt att döma tolkade dessa texter så att vatten droppar från molnet och från sävhavet – något som var typos för dopet

Dopet till Moses (till gemenskap med Moses)

- Moses är typos för Kristus
- 5 Mos 18:18-19: "Jag skall låta en profet lik dig träda fram ur deras bröders led. Jag skall lägga mina ord i hans mun, och han skall förkunna för dem allt vad jag befäller honom. Men om någon inte lyssnar till mina ord, de ord han talar i mitt namn, skall jag utkräva vedergällning av den mannen."
- Gal 3:27: "Är ni **döpta in i Kristus** har ni också iklätt er Kristus."
- Rom 6:3: "Vet ni då inte att alla vi som har **döpts in i Kristus Jesus** också har blivit döpta in i hans död?"

Dopets betydelse enligt Luther

- *Vilken är dopets gåva eller nytta?* Dopet ger syndernas förlåtelse, befriar från död och djävul och ger evig salighet åt alla som tror på det som Guds ord och löfte säger.
- *Vilket är Guds ord och löfte?* Vår Herre Jesus Kristus säger i slutet av Markus evangelium: »Den som tror och blir döpt skall räddas, men den som inte tror skall bli dömd« (Mark 16:16).
- *Hur kan vatten göra så stora ting?* Vatten gör naturligtvis ingenting i sig, utan Guds ord som är med och i vattnet, och tron som litar på detta Guds ord som är förbundet med vattnet. Utan Guds ord är vattnet enbart vatten och inget dop, men med Guds ord är det ett dop, det vill säga ett nåderikt livets vatten och ett bad till ny födelse i den heliga Anden, så som sankt Paulus säger i Titusbrevets tredje kapitel: »Men när Guds, vår frälsares, godhet och kärlek till människorna blev uppenbara räddade han oss – inte därför att vi gjort några rättfärdiga gärningar utan därför att han är barmhärtig – och han gjorde det med det bad som återföder och förnyar genom den helige Anden. Genom Jesus Kristus, vår frälsare, har han låtit Anden strömma över oss, för att vi genom Guds nåd skall bli rättfärdiga och, så som det är vårt hopp, vinna evigt liv. Det är ett ord att lita på« (Tit 3:5-8).

Dopet förstör det gamla livet

- Israeliterna gick genom Sävhavet och farao med sin här hotade fånga dem igen till träldomens gamla liv (= synd), men Gud räddade sitt folk. Farao och hans här d.v.s. det gamla livet förstördes i vattenmassor.
- På samma sätt fick Noa och hans familj frälsning genom vattenmassor som förstörde det gamla syndiga livet på jorden (1 Petr 3:21-22): "På motsvarande sätt räddas ni nu av vattnet i dopet, som inte innebär att kroppen görs ren från smuts utan att man med gott uppsåt vänder sig till Gud. Och ni räddas genom att Jesus Kristus har uppstått, han som har stigit upp till himlen och sitter på Guds högra sida, sedan änglar, makter och krafter har lagts under honom."

Genom dopet blir man befriad från det syndiga livet

- 1 Kor 6:9-11: "Har ni glömt att ingen orättfärdig skall få ärva Guds rike? Låt inte bedra er. Inga otuktiga eller avgudadyrkare eller horkarlar eller män som ligger med andra män, inga som är tjuvaktiga eller själviska, inga drinkare, ovettiga och utsugare – ingen sådan får ärva Guds rike. Så har somliga av er levt, men ni har låtit tvätta er rena, ni har helgats och gjorts rättfärdiga genom herren Jesu Kristi namn och genom vår Guds Ande."
- Gal 5:17-26: "Köttet är fiende till anden och anden till köttet. De två ligger i strid så att ni inte kan göra det ni vill. Men om anden får styra er står ni inte längre under lagen. Vad köttet ger är lätt att se: otukt, orenhet, liderlighet, avgudereri, trolldom, fiendskap, strider, ... Men andens **frukt** är kärlek, glädje, frid, tålamod, vänlighet, godhet, trofasthet, ödmjukhet och självbehärskning. Mot sådant vänder sig inte lagen. De som tillhör Kristus Jesus har korsfäst sitt kött med alla dess lidelser och begär. Om vi har andligt liv, låt oss då följa en andlig väg..."

Luther om det nya livet i dopet

- *Vad betyder ett sådant dop i vatten?* Det betyder att den gamla människan i oss genom daglig ånger och bot skall dränkas och dö med alla synder och onda begär. I stället skall en ny människa dagligen träda fram och uppstå. Hon skall leva evigt i rättfärdighet och renhet inför Gud.
- *Var står det skrivet?* I Romarbrevets sjätte kapitel skriver sankt Paulus: »Genom dopet har vi alltså dött och blivit begravda med honom för att också vi skall leva i ett nytt liv, så som Kristus uppväcktes från de döda genom Faderns härlighet« (Rom 6:4).

Andliga mat och dryck

- 3 *Alla åt de samma andliga mat,*
4 *och alla drack de samma*
andliga dryck,
- Manna tolkas som himmelskt bröd eller änglarnas bröd i Psaltaren
- Ps 105:40: "[Gud] mättade dem med bröd från himlen."
- Ps 78:24-25: "[Gud] lät manna regna över dem, säd från himlen gav han dem. Människor fick äta änglars bröd."
- Manna är typos för andlig mat

Andliga dryck

- Gud gav åt israeliter vatten att dricka i ökenvandringen
- 2 Mos 17:1-7: Vatten ur klippan i Massa och Meriva
- 4 Mos 20:1-12: Vatten ur klippan i Kadesh
- Didakhe 10:1-3: När ni är mätta, tacka så här: Vi tackar dig, helige Fader, för ditt heliga namn som du har gjort ett hem åt i våra hjärtan, och för den kunskap, tro och odödlighet som du har uppenbarat för oss genom din tjänare Jesus. Din är äran, för alltid. Du, allsmäktige Mästare, skapade allt för ditt namns skull och gav alla människor mat och dryck att njuta av, så att de ska tacka dig.

”Gör detta till minne av mig”

- Den judiska påskhaggadan förklarar nattvardens ord ”till minne av mig”
- Enligt haggada-texten tackar judar Herre som har fört dem bort från Egypten. Argumentet är att om Herren inte skulle ha räddat ”våra förfäder” skulle vi alla, våra barn och barnbarn ännu idag vara i Egyptens trældom.
- Alltså: en historisk händelse aktualiserar frälsning här och nu
- När Jesus säger i nattvardens instiftelseord ”gör detta till minne av mig” menar han inte några nostalgiska memoarer utan haggada-textens åminnelse: Jesu död på Golgata och hans uppståndelse aktualiseras i nattvarden som frälsning till alla

Luther om nattvarden

- *Vilken nytta har då detta ätande och drickande?* Nyttan klargörs för oss i orden »för er utgiven« och »utgjutet till syndernas förlåtelse«. Det betyder att vi genom dessa ord i sakramentet får syndernas förlåtelse, liv och salighet. För där syndernas förlåtelse är, där är också liv och salighet.
- *Hur kan kroppsligt ätande och drickande ha en sådan kraftig verkan?* Ätande och drickande åstadkommer naturligtvis ingenting i sig, utan orden som står här, »för er utgiven« och »utgjutet till syndernas förlåtelse«. Dessa ord är tillsammans med det kroppsliga ätandet och drickandet huvudsaken i sakramentet. Den som litar på dessa ord har vad de säger och lovar, nämligen »syndernas förlåtelse«.

Klippan som följde dem

- 1 Kor 10:4: "...de drack ur en andlig **klippa som följde dem**, och den klippan var Kristus."
- 2 Mos 17:6: "Jag kommer att stå framför dig på klippan vid Horeb, och du skall slå på klippan, och då kommer det vatten ur den, så att folket får dricka."
- Rabbiner undrade varför Gud säger så här till Moses som är med israeliterna i Massa och Meriba, långt borta från Horeb och Sinai

Gud på Klippan Horeb vandrar med Israel

- Rabbiner löste problemet så att Gud följde israeliterna på klippan Horeb
- Hur kunde man komma till en sådan märklig slutsats?
- 5 Mos 32 är en sång som alla israeliter borde lära sig utantill. 5 Mos 31:19: "Skriv ner den sång jag ger er; du skall lära israeliterna den. Lägg den i deras mun, ty denna sång skall vittna för mig mot dem."
- 5 Mos 32: "Han är vår **klippa**" (4) ... "Han övergav Gud, sin skapare, förkastade sin **räddande klippa**" (15) ... "**Klippan**, ditt ursprung, försummade du, du glömde den Gud som gav dig liv" (18) ... "Hur kan en man slå tusen på flykten eller två jaga bort tio tusen, om inte Herren hade sålt dem, deras **klippa** hade utlämnat dem? Våra fienders **klippa** är inte som vår" (30-31) ...

Tre synder som gjorde slut vandring

- 6 Allt detta är exempel som säger oss att vi inte skall ha begär till det onda, som de hade. 7 Bli inte avgudadyrkare som många av dem blev. Om dem står det i skriften: Folket slog sig ner för att äta och dricka och steg sedan upp och förlustade sig. 8 Låt oss inte heller begå otukt som många av dem gjorde; så dödades också 23 000 på en enda dag. 9 Och låt oss inte sätta Herren på prov som många av dem gjorde; de föll offer för ormar. 10 Knota inte som många av dem gjorde; de dödades av Förgöraren.
- Paulus omnämner ofta i sina brev tre synder som hotar kristnas heliga liv. Alla tre tas upp också i ökenvandring
- 1 *Avgudadyrkan*: 2 Mos 32 och guldkalven
- 2 *Otukt*: 4 Mos 25 och otukt med midjanitiska kvinnor
- 3 *Att gräla mot Gud*: 4 Mos 14:1 "Nu bröt hela menigheten ut i klagorop, och folket grät natten igenom."

De kristna lever i yttersta tiderna

- 11 Allt det som hände dem är [varnande] exempel, och det skrevs ner för att vägleda oss som har tidsåldrarnas slut inpå oss.
- Hebr 1:1-2: Många gånger och på många sätt talade Gud i forna tider till våra fäder genom profeterna, men **nu vid denna tidens slut har han talat till oss genom sin Son**, som han har insatt till att ärva allting liksom han också har skapat världen genom honom.
- 1 Petr 4:7: Men **nu är slutet på allting nära**. Var då samlade och nyktra, så att ni kan be. Framför allt skall ni älska varandra hängivet, ty kärleken gör att många synder blir förlåtna.